

Το πιλοτικό Πρόγραμμα της ΚΛΙΜΑΚΑΣ

Προτεινόμενη λύση στο αδιέξοδο του κοινωνικού αποκλεισμού, της φτώχειας, της ανέχειας και της κατ'επέκταση παραβατικότητας

Αποτελέσματα από το πρόγραμμα ολοκληρωμένης παρέμβασης της ΚΛΙΜΑΚΑΣ σε πρώην ανέργους που ανήκουν σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες

Η ΚΛΙΜΑΚΑ είναι ένας Μη Κυβερνητικός Οργανισμός, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, ο οποίος δραστηριοποιείται στον τομέα της ψυχικής υγείας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με κύριο άξονα την αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής υγείας σχεδιάζει και υλοποιεί ολοκληρωμένες δράσεις για την αντιμετώπιση των γεννεσιουργών αιτιών και των αποτελεσμάτων του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Ανώτερος στόχος είναι η ισότιμη κοινωνική τους ένταξη.

Το μεγαλύτερο μέρος των δράσεων του φορέα στηρίζεται και εποπτεύεται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης- Δ/ση Ψυχικής Υγείας.

Αναπόσπαστο κομμάτι της φιλοσοφίας του φορέα είναι η ενδυνάμωση των εξυπηρετούμενων (μειονότητες, άστεγοι, πρώην τρόφιμοι ψυχιατρείων, ανήλικοι παραβάτες, θύματα κακοποίησης κλπ) έτσι ώστε να μην εγκλωβίζονται στο ρόλο του παθητικού δέκτη υπηρεσιών αλλά να μπορούν να εξελίσσονται και να διεκδικούν ισότιμο ρόλο στα κοινωνικά δρώμενα.

Η ΚΛΙΜΑΚΑ, στο πλαίσιο ανάπτυξης καλών πρακτικών αντιμετώπισης του εργασιακού αποκλεισμού έχει ολοκληρώσει με επιτυχία ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης παρέμβασης σε ανέργους από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες όπως είναι, μεταξύ άλλων, οι Έλληνες Μουσουλμάνοι, οι Έλληνες Τσιγγάνοι, άστεγοι, άτομα από μονογονεϊκές οικογένειες. Το πρόγραμμα αφορούσε στη ψυχοκοινωνική στήριξη και προετοιμασία 50 ατόμων προκειμένου να εκπαιδευτούν για να ενταχθούν ομαλά στην αγορά εργασίας γενικότερα και ειδικότερα στον εργασιακό ρόλο του Ειδικού Φροντιστή σε Μονάδες Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης (Οικοτροφεία για την διαβίωση και επανένταξη των ψυχικά πασχόντων). Από διετία 35 άτομα από τους ωφελούμενους έχουν προσληφθεί στα Οικοτροφεία της ΚΛΙΜΑΚΑΣ, υπό καθεστώς πλήρους απασχόλησης και αποτελούν μέλη της Πολυκλαδικής – θεραπευτικής Ομάδας των Δομών. Η εργασιακή ένταξη των 35 ατόμων δεν έδωσε λύση μόνο στο αδιέξοδο της πολύχρονης ανεργίας τους αλλά συνετέλεσε ουσιαστικά στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής τους και της θέσης τους μέσα στην κοινωνία. Πέραν των 35 εργαζόμενων στα Οικοτροφεία επιπλέον άλλα 10 άτομα από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες απασχολούνται σε άλλες δομές της ΚΛΙΜΑΚΑΣ (Κέντρα Ημέρας, Ξενώνα κ.λ.π).

Σε αρκετές περιπτώσεις πρόκειται για πρώην εξυπηρετούμενους οι οποίοι με την κατάλληλη στήριξη ξεπέρασαν προσωπικές δυσκολίες, επιμορφώθηκαν και εντάχθηκαν στις πολυκλαδικές ομάδες των Δομών.

Αυτή τη στιγμή, η Κλίμακα απασχολεί έμμισθο προσωπικό που ανέρχεται στα 200 άτομα, εκ των οποίων το ¼ είναι άτομα προερχόμενα από κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες

Πιλοτική Έρευνα

Πρόσφατα, διενεργήθηκε πιλοτική έρευνα έτσι ώστε να εξεταστεί σε ποιο βαθμό έχει αλλάξει η ζωή αυτών των ανθρώπων σαν αποτέλεσμα της εργασίας τους. Συγκεκριμένα, θελήσαμε να εξετάσουμε πώς βίωσε ο κάθε εργαζόμενος τη μετάβαση από μία θέση εξάρτησης (από επαιτεία, επιδόματα, παροχές υπηρεσιών ή ακόμα και από την ίδια την οικογένεια) στην ανεξαρτησία. Ενώ δεν θελήσαμε να προκαταλάβουμε το αποτέλεσμα της έρευνας ως προς τις απαντήσεις, κάναμε την υπόθεση ότι η αλλαγή δεν θα είχε να κάνει μόνο με την (προφανή) οικονομική ανεξαρτησία, αλλά και με άλλους παράγοντες όπως την αυτοεκτίμηση και τον αυτοσεβασμό, τις σχέσεις με συγγενείς και φίλους αλλά και την κοινότητα εν γένει, την αντιμετώπιση του μέλλοντος (πχ σχέδια για τη ζωή) κλπ.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι πολλοί από αυτούς τους εργαζόμενους δεν είχαν προηγούμενη εμπειρία έμμισθης εργασίας ή είχαν ευκαιριακές/εποχιακές δουλειές χωρίς ασφάλιση, και αγνοούσαν τα πολιτικά και κοινωνικά τους δικαιώματα. Η αντίληψη για το μέλλον τους εστιαζόταν στο άγχος και το αίσθημα ανασφάλειας σχετικά με την εξασφάλιση της διαβίωσής τους, και οι στόχοι τους ήταν βραχυπρόθεσμοι και ευμετάβλητοι (καθώς η διαβίωση ήταν δύσκολη, όπως και οι τρόποι εξασφάλισής της). Αρκετοί, στη συντριπτική πλειοψηφία τους γυναίκες, ήταν οικονομικά εξαρτημένες από τον σύζυγο ή την οικογένειά τους με περιορισμένες ή ανύπαρκτες δυνατότητες αυτοπροσδιορισμού και αυτονομίας.

Η έρευνα είχε τη μορφή συνέντευξης με ανοιχτές ερωτήσεις και πήραν μέρος 31 άτομα απο κοινότητες Ρομ και Ελλήνων Μουσουλμάνων (με μέσο όρο 2 χρόνων εργασίας στην Κλίμακα).

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, απάντησαν ότι σαν αποτέλεσμα της εργασίας τους, είδαν αλλαγές στους παρακάτω τομείς της ζωής τους: στις σχέσεις τους με τον εαυτό τους, στις σχέσεις τους με την οικογένειά τους και με τον κοινωνικό τους περίγυρο, στην οικονομική ανεξαρτησία, στον τρόπο που σκέφτονται το μέλλον, στην αντιμετώπιση του στίγματος της ψυχικής νόσου, στην δραστηριοποίηση τους σχετικά με τα εργασιακά και κοινωνικά τους δικαιώματα και στην εξοικείωση με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Αναλυτικότερα:

1. Σχέση με τον εαυτό τους

Αναφέρουν αυξημένη αυτοεκτίμηση και αίσθηση προσωπικής αξίας μέσα από την απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων, τη συμμετοχή σε ομάδες με άλλους εργαζόμενους και την ένταξη στον οργανισμό. Επίσης, αρκετοί αναφέρουν ότι ενώ στην αρχή οι συγγενείς και φίλοι ήταν επιφυλακτικοί μαζί τους, αργότερα άρχισαν να ζητούν τη συμβουλή τους σε σχέση με θέματα ιατρικά και εργασιακά. Ακόμα, σε μία περίπτωση γυναίκας Ρομ, μέσα από την επαφή με το εργασιακό περιβάλλον πήρε απόφαση να αρχίσει να παρακολουθεί το

σχολείο, όπως λέει και η ίδια «όχι τόσο για το δίπλωμα, αλλά για να μάθω να μιλάω και να σκέφτομαι σωστά». Όλα αυτά συμβάλλουν στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησής τους και μιας θετικής εικόνας του εαυτού τους.

2. Σχέση με τους άλλους

Όπως προαναφέραμε, τόσο η οικογένεια όσο και η γενικότερη κοινωνία στην αρχή αντιμετώπισε την εργασία τους με σκεπτικισμό. Αφ' ενός η επιφυλακτικότητα απέναντι στο «καινούργιο» και το ανοίκειο, αφ' ετέρου η επαφή του εργαζόμενου με τη επικρατούσα κουλτούρα (γεγονός το οποίο σε πολλές κοινότητες μειονοτήτων θεωρείται «επικίνδυνο»), προδιέθετε αρνητικά τους οικείους του εργαζόμενου. Με την πάροδο του χρόνου, όταν είδαν ότι ο εργαζόμενος απολαμβάνει ορισμένα πλεονεκτήματα όπως ο σταθερός μισθός, η ιατρική κάλυψη και ασφάλιση, το δικαίωμα στη σύνταξη αλλά και επαγγελματική επιμόρφωση και ανάπτυξη, άρχισαν να τον/την αντιμετωπίζουν με ενδιαφέρον και σεβασμό. Ιδιαίτερα οι εργαζόμενοι στα οικοτροφεία –οι οποίοι δουλεύουν μαζί με νοσηλευτές και ψυχολόγους/ψυχιάτρους- αντιμετώπισαν το φαινόμενο να έρχονται φίλοι και συγγενείς και να ζητούν ιατρικές συμβουλές από τους ίδιους.

Υπήρχαν βέβαια περιπτώσεις αρνητικών αντιδράσεων από τον κοινωνικό περίγυρο. Για παράδειγμα, μία γυναίκα από τη Μουσουλμανική κοινότητα αντιμετώπισε απειλές από τον εν διαστάσει σύζυγό της ο οποίος ζήλευε που εκείνη δούλευε και ήταν ανεξάρτητη. Ένας άλλος σύζυγος γυναίκας Ρομ αντέδρασε αρνητικά γιατί με την σταθερή εργασία χανόταν η ευκαιριακή δουλειά που εξασφάλιζε κάποιο μεροκάματο (εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι για πολλούς Ρομ η αμοιβή στο τέλος του μήνα –και όχι ημερησίως όπως γίνεται σε ευκαιριακές δουλειές- δεν είναι κάτι το συνηθισμένο και αντιμετωπίζεται σαν «μειονέκτημα»).

Γενικά, πιστεύουμε ότι αυτές οι αλλαγές που τώρα συντελούνται σε οικογενειακό-κοινωνικό επίπεδο, στο εγγύς μέλλον θα λάβουν και συλλογικό χαρακτήρα και θα επηρεάσουν αμφότερες πλευρές –και τις μειονότητες και τον τρόπο αντιμετώπισης της σταθερής εργασίας αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης των μειονοτήτων (ειδικότερα από το σημείο που αυτές οι ομάδες αναδειχθούν σε καταναλωτική δύναμη). Αυτό το σημείο είναι κατά τη γνώμη μας πολύ ενδιαφέρον και χρήζει ξεχωριστής επιστημονικής διερεύνησης.

3. Οικονομική ανεξαρτησία

Για τους περισσότερους εργαζόμενους και ιδιαίτερα για τις γυναίκες ήταν η πρώτη φορά που αποκτούσαν οικονομική ανεξαρτησία –με άμεσο αντίκτυπο στις σχέσεις τους με τους άλλους. Οι ίδιες αναφέρονται πολύ θετικά στο γεγονός ότι απέκτησαν «τα δικά τους λεφτά», το οποίο τους έδωσε τη δυνατότητα της αυτονομίας και το έναυσμα σε ορισμένες περιπτώσεις να φύγουν από μια καταπιεστική σχέση/γάμο. Ακόμα, τους έδωσε τη δυνατότητα να αγοράσουν διάφορα αγαθά, να πάνε για πρώτη φορά κάποιο ταξίδι, να ανοίξουν λογαριασμό στη τράπεζα, ακόμα να πάρουν και δάνεια για να αποκτήσουν το δικό τους σπίτι. Εδώ αξίζει να παρατηρήσουμε τη καλλιέργεια της καταναλωτικής συνείδησης σε κοινωνικές ομάδες που δεν την είχαν πρωτύτερα, με όλα όσα αυτό ενδεχομένως να συνεπάγεται -π.χ. την ανάληψη οικονομικών υποχρεώσεων χωρίς να αντιλαμβάνονται τις

μακρόχρονες επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας (καθώς τέτοιες ενέργειες είναι «ξένες» ως προς την κουλτούρα τους).

4. Σχέδια για το Μέλλον

Ένας άλλος τομέας που άλλαξε, τόσο σε πρακτικό όσο και σε γνωσιακό επίπεδο (στον τρόπο δηλαδή που σκέφτεται κάποιος) είναι τα σχέδια που κάνουν οι εργαζόμενοι για το μέλλον. Από τη στιγμή που μπήκαν στη διαδικασία της εργασίας, και που αντιλήφθηκαν την σιγουριά που προσφέρει αυτή άρχισαν να κάνουν σχέδια για το μέλλον. Σε αυτό συνέβαλε και η καθημερινή επαφή με άλλους εργαζόμενους διαφόρων ειδικοτήτων το οποίο με τη σειρά του «γέννησε» την επιθυμία για περαιτέρω επαγγελματική εξέλιξη –π.χ. σε ορισμένες περιπτώσεις για σπουδές νοσηλευτικής ή για ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε άλλες για την απόκτηση διπλώματος οδήγησης, σε άλλες για την απόκτηση σπιτιού κλπ.

5. Ιατρική και κοινωνική περίθαλψη - Επιδόματα

Για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που ζουν στο περιθώριο χωρίς κοινωνικές παροχές, η ιατρική περίθαλψη και οι προνοιακές υπηρεσίες εν γένει, αποτελούν ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της εργασιακής ένταξης. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό το ότι άνθρωποι που μέχρι πρότινος βασιζόνταν στο επίδομα για να επιβιώσουν, καταφέρνουν να σταθούν στα πόδια τους και να μην είναι πια παθητικά εξαρτημένοι από τα χρήματα που δίνει το κράτος.

6. Αντίληψη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου

Ένα θέμα που προκύπτει συχνά από τις διηγήσεις των εργαζομένων, και επιβεβαιώνεται από την εμπειρία του επιστημονικού προσωπικού, είναι αυτό της σχέσης της μειονοτικής κουλτούρας με την επικρατούσα κουλτούρα. Τις περισσότερες φορές πρόκειται για μια σχέση που διέπεται από τη δυσπιστία, την επιφυλακτικότητα και αρκετές φορές την εχθρότητα. Το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, έχοντας «γκετοποιήσει» τις μειονότητες, συντηρεί μία στερεοτυπική εικόνα για αυτές, με πολλά αρνητικά στοιχεία. Από την άλλη, η μειονοτική κοινότητα, έχοντας βιώσει για χρόνια την απαξίωση και την εχθρότητα, έχει επίσης αναπτύξει πολλά αρνητικά στερεότυπα (για παράδειγμα ότι η επικρατούσα κουλτούρα στερείται ενός «κώδικα ηθικής» - ένα στοιχείο που συνήθως παρατηρείται πολύ έντονα στις κοινότητες των μειονοτήτων).

Αυτή η αμοιβαία δυσπιστία καταργείται σταδιακά όταν ο άνθρωπος από κάποια μειονότητα αρχίζει να εργάζεται και να συνεργάζεται με κάποιον διαφορετικό άνθρωπο.

Ένα από τα πιο σημαντικά παραδείγματα αυτής της διαδικασίας αλλαγής που αναφέρθηκαν κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, είναι η απόφαση των παιδιών των εργαζομένων να κάνουν βήματα ένταξης –όπως να εκπληρώσουν τα στρατιωτικά τους καθήκοντα, να τελειώσουν το σχολείο, να επιμορφωθούν επαγγελματικά κλπ.

Ένα δεύτερο κομμάτι της έρευνάς μας το οποίο θα μπορεί να αναπτυχθεί μελλοντικά είναι μία παράλληλη έρευνα στους εργαζόμενους που δεν προέρχονται από μειονότητες και η καταγραφή της αλλαγής των αντιλήψεών τους σχετικά με τους ανθρώπους των μειονοτήτων, όπως αυτή προέκυψε μέσα από τη συνεργασία μαζί τους.

7. Αντίληψη ψυχικής νόσου

Το στίγμα ενάντια στην ψυχική ασθένεια υπάρχει δυστυχώς παντού –και στις μειονοτικές κοινότητες και στην επικρατούσα κουλτούρα. Οι άνθρωποι των μειονοτήτων όμως, καθώς είναι περισσότερο απομονωμένοι από την σωστή

πληροφόρηση και ενημέρωση, συχνά συντηρούν πολλές δοξασίες, όπως για παράδειγμα ότι η ψυχική ασθένεια είναι αποτέλεσμα μαγείας ή κατάληψης από δαιμόνια. Μέσα από την επαφή τους με ανθρώπους που είναι ψυχικά ασθενείς, αλλά και παρακολουθώντας από κοντά τη δουλειά του επιστημονικού προσωπικού, οι εργαζόμενοι αυτοί ενημερώνονται για την ψυχική ασθένεια και μεταφέρουν τις νεοαποκτηθείσες γνώσεις τους και στην κοινότητά τους. Γίνονται έτσι οι ίδιοι φορείς αλλαγής αντιλήψεων και εκπαίδευσης.

Συμπέρασμα

Η πιλοτική έρευνα σε εργαζόμενους του φορέα με θέμα τις αλλαγές που οι ίδιοι παρατήρησαν στη ζωή τους σαν αποτέλεσμα της σταθερής εργασίας, ανέδειξε κάποιες ενδιαφέρουσες παραμέτρους. Το υλικό σε καμία περίπτωση δεν είναι αρκετό για να εξαντλήσει αυτό το σημαντικό και επίκαιρο θέμα. Πιστεύουμε όμως ότι οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν θα αποτελέσουν βάση για περαιτέρω έρευνες και συζήτηση.

Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα www.klimaka.org.gr